

Térpoétika

GASTON BACHELARD 1958-ban megjelent *La poétique de l'espace* című briliáns könyve teljes terjedelmében mindmáig nem olvasható magyarul, s ennek megfelelően hatása sem a hazai designelméleti, sem pedig az irodalomtudományi szakmában nem számottevő, holott a kulturális térszemléletek iránt az utóbbi időben különösen megnőtt az érdeklődés a hazai kultúrakutatók körében is. A bachelard-i transzcendens geometria s az ahhoz kötődő topoanalízis módszere költői művek interpretációján keresztül tárja fel tértapasztalásunk poétikáját. Mindez nem meglepő, hiszen Bachelard-t eredendően a költői kép ontológiája, s a költői imagináció ehhez kulcsot adó fenomenológiai értelmezése foglalkoztatta könyve koncipiálásakor. Nem lehet azonban véletlen, hogy ez a fenomenológiai analízis a boldogság helyeivel kapcsolatos költői képekkel törődik elsősorban, s annak lelke ily módon a topofília. Bachelard topoanalízise a XX. századi filozófia egyik legfontosabb hozzájárulása volt ahhoz a kérdéskörhöz, amit sokan a „téri fordulat” (spatial turn) fogalmával írnak le manapság a társadalom- és humántudományok világában. Noha Bachelard első sorban az egyéni pszichológia összefüggésében hangsúlyozza, hogy a múltra vonatkozó emlékezet alapvetően térbeli és nem időbeli természetű – hiszen szerinte az emlékezet nem emlékezhet bergsoni értelemben vett időbeli folyamatokra, csakis azoknak térbeli rögzüléseire –, nem lehet kérdéses, hogy a kollektív emlékezet, s így mindennemű modern történeti diszciplína számára is irányadó a francia filozófus tézise. A tér arra való Bachelard szerint, hogy megszámlálhatatlan bugyraiban összesűrítve őrizze az időt.

Kötetünkben alapvetően kétféle értelemben beszélünk térpoétikáról: egyfelől annak fogalmát vagy a tér szociokulturális értelemben vett létrehozásának módozataira, vagy pedig másfelől a térről szóló különféle költői beszédmodok jelölésére alkalmazzuk. Tesszük mindezt az interdiszciplinaritás jegyében, az irodalom- és kultúratudományok és a designkultúra érdeklődési területeinek metszethalmazában felmerülő kérdésekkel kapcsolatban. Összevont lapszámunkat egyfelől a – vizuális kultúrával szemben a kultúra térbeliségét hangsúlyozó – designkultúra iránt általánosságban érdeklődő olvasóknak, másfelől pedig azon leendő vagy meglett irodalmároknak, s irodalomtudósoknak ajánljuk, akiket ezek az interdiszciplináris kérdések foglalkoztatnak. A lapszám megírásában ennek megfelelően irodalmárok, designteoretikusok, esztéták, filozófusok, történészek, eszmetörténészek, antropológusok, városszociológusok, urbanisták, pszichológusok, és környezetpszichológusok működtek közre. A térpoétikai számot SZENTPÉTERI MÁRTON és TILLMANN JÓZSEF állította össze LENGYEL RÉKA olvasószerkesztői közreműködésével. Külön köszönettel tartozunk a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemnek azért, mert jelentős anyagi hozzájárulással támogatta e szám megjelenését.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

The Poetics of Space

La poétique de l'espace, the brilliant book by Gaston BACHELARD first published in 1958 has not yet been translated into Hungarian in its entirety; hence its influence has not been fundamental neither among Hungarian design theoreticians, nor among literary scholars though the interest in cultural space theories has recently augmented to a significant extent among researchers of culture. The transcendental geometry of Bachelard and the corresponding method of topoanalysis understand the poetics of our spatial experiences by means of interpreting poetry. Due to the fact that Bachelard designing his book was interested in the phenomenology of the poetic imagination that provides the key to the ontology of the poetic image, it is not at all surprising. It is not an accident, nevertheless, that this phenomenological analysis of which essence is topophilia mostly deals with the poetic images of the places of happiness.

Bachelard's topoanalysis is one of the most fundamental contributions of 20th-century philosophy to that field of interest which is often described today by many academic in the field of social sciences and the humanities with the notion of *spatial turn*. Though Bachelard did stress the fundamental spatiality of our memories in the context of individual psychology, it cannot be questioned that his assumptions could substantially influence our views of collective memory as well as the intellectual attitudes of all the historical disciplines. "In its countless alveoli space contains compressed time. That is what space is for" – as Bachelard put it in his famous phrase.

In our anthology we conceive of the poetics of space in two ways. On the one hand we apply its notion to refer to different ways of creating space in socio-cultural terms; on the other hand, we signify with it different poetic discourses of space. With all of this in mind, we tackle questions emerging from common territories of design culture and literary-and-cultural studies. This collection is designed to be read by readers generally interested in design culture – set against visual culture emphasizing the architectonic or spatial conceptions of culture –, and by literary scholars concerned with the interdisciplinary character of their field. Accordingly, our authors represent several disciplines from literary studies, design theory, aesthetics, philosophy and intellectual history to anthropology, urban sociology, urbanistics, psychology and environmental psychology. The anthology was edited by MÁRTON SZENTPÉTERI and JÓZSEF TILLMANN with the indispensable technical help of RÉKA LENGYEL. Special thanks to the Moholy-Nagy University of Art and Design Budapest which provided fundamental financial contribution to this issue of our periodical.

THE EDITORIAL BOARD

La poétique de l'espace

Le chef d'œuvre de Gaston Bachelard, *La poétique de l'espace*, paru en 1958 n'est pas encore accessible en hongrois. Il n'a pas donc pu influencer remarquablement sur les sciences de la littérature et de design, bien que l'intérêt des chercheurs en culture ait cru pour les visions culturelles de l'espace. La géométrie transcendente bachelardienne et la topo-analyse examinent la poétique de notre expérience spatiale au moyen de l'interprétation des œuvres poétiques. Ce n'est pas surprenant, car Bachelard s'intéresse surtout à l'ontologie de l'image poétique et à ce qui est derrière, c'est-à-dire à l'interprétation phénoménologique de l'imagination poétique. Ce n'est pas un hasard si cette analyse phénoménologique s'occupe premièrement des lieux du bonheur dont l'âme est ainsi une topophilie. La topoanalyse de Bachelard peut être considérée comme l'une des contributions les plus importantes de la philosophie à la problématique nommée « le tournant spatial » (spatial turn) dans les sciences humaines et sociales. Bien que ce soit surtout dans le contexte de la psychologie individuelle que Bachelard souligne que la mémoire concernant le passé est en principe spatiale, donc non-temporelle (car, selon lui, l'on ne peut pas se souvenir de processus temporels – dans le sens bergsonien- seulement des enregistrements spatiaux de ceux-ci, il est incontestable que les thèses du philosophe français s'imposent pour la mémoire collective, ainsi pour toute discipline historique moderne. A l'avis de Bachelard, l'espace sert à concentrer le temps dans ses plis innombrables.

Les auteurs de ce volume parlent de la poétique de l'espace en deux sens: d'une part, ils adaptent ce terme aux modes de la réalisation socioculturelle de l'espace, d'autre part, ils l'utilisent pour indiquer les divers discours poétiques concernant l'espace. Ces approches – qui touchent des questions se situant dans l'intersection des domaines de la littérature, des sciences culturelles et de la culture du design – s'emploient sous le signe de l'interdisciplinarité. Nous proposons ce volume aux lecteurs qui, au lieu de s'intéresser à la culture visuelle, s'intéressent plutôt à la culture du design, et aussi à des chercheurs de littérature s'occupant de ces questions interdisciplinaires. Par conséquent, les auteurs de ce numéro thématique – rédigé par MÁRTON SZENTPÉTERI et JÓZSEF TILLMANN assistés par la rédactrice technique, RÉKA LENGYEL – sont des littérateurs, des théoriciens du design, des esthètes, des philosophes, des historiens, des historiens d'idées, des anthropologues, des sociologues urbains, des urbanistes, des psychologues et des psychologues de l'environnement. Nous remercions l'Université Moholy-Nagy de l'aide financière qui nous a permis de publier ce numéro.

LE COMITÉ DE RÉDACTION